

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №2
(4)

Samarqand-2024

ISSN 2992-9229

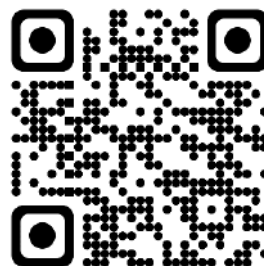
TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Juliboy ELTAZAROV
f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Roxila RUZMANOVA
f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Feruza Manukyan – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОВОДА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA OID TADQIQOTLAR

Qosimjon SODIQOV

«DEVONU LUG‘ATI-T-TURK» MATNIDAGI HARAKAT BELGILARI VA TURKIY SO‘ZLARING O‘QILISHI MASALASI.....9

Hamidulla DADABOYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA QORAXONIYLAR DAVRI SAVDO-MOLIYA ISTILOHLARI TIZIMINING AKS ETISHI.....19

Shuhrat SIROJIDDINOV, Zulxumor XOLMANOVA

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING ADABIY-MA‘RIFIY QIYMATI.....27

Jo‘ra XUDOYBERDIYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING O‘ZBEK TARJIMONLARI VA ULARNING TARJIMALARI NASHRLARI HAQIDA.....35

Baxtiyor ABDUSHUKUROV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DAGI O‘G‘UZCHA SO‘ZLAR.....49

Vazira ALIMBEKOVA

JANUBI-SHARQIY ANDIJON LINGVOAREALI LEKSIKASINING “DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA MUNOSABATI.....58

Alima PIRNIYAZOVA

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘AT-IT-TURK” ASARI VA QORAQALOQ TILI71

Umurzoq JUMANAZAROV

FITRAT “DEVONU LUG‘ATIT TURK” TADQIQOTCHISI.....78

Shuxrat ABDULLAYEV

“DEVONU LUG‘ATI-T-TURK”NING O‘ZBEK VA QORAQALPOQ TILI LEKSIKASIDA TUTGAN O‘RNI86

Ahrorbek AZIZOV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA XALQ O‘YINLARI TALQINI.93

Sarvar QO‘LDOSHEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” DA DAVLATCHILIK BELGILARI103

Ozoda SHARIPOVA

“DEVONU LUG‘OT-AT TURK” ASARIDA KELITIRILGAN VATAN VA VATANPARVARLIK MAVZUSIDAGI PAREMALARNING SEMANTIK TADQIQI.....111

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Sirojiddin XO‘JAQULOV

TOJIK MA‘RIFATPARVARLIK VA JADID ADABIYOTIDA TURK TANZIMAT DAVRI ADABIYOTINING TA‘SIRI.....117

Osman EMIN

BALKAN TÜRK EDEBİYATI’NDA TÜRK DÜNYASI128

Muso YULDASHEV

LOTIN YOZUVIGA ASOSLANGAN YANGI O‘ZBEK ALIFBOSI VA TURK-RUN YOZUVI TARIXIGA BIR NAZAR139

Shohista JUMANOVA

CHO‘LPON POETIKASI (UNING NASRIY ASARI : “KECHA VA KUNDUZ” ASOSIDA)145

TURKIY AXALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Мирвари ИСМАЙЛОВА

КУЛИНАРНЫЙ КУЛЬТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МАТЕРИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ152

Oybek BARZIYEV

HIJRON MAVZUSI BILAN BOG‘LIQ AN‘ANAVIY POETIK TURKUMLAR (*Milliy uyg‘onish davri o‘zbek, qozoq, arman she‘riyati misolida*)162

KITOB TANITUVI / KITAP TANYŞDYRYŞ / BOOK REVIEW168

AZIZ MUSHTARIY!

Qadim o'tmishga ega bo'lgan har bir xalqning madaniyat va sivilizatsiya hamjamiyatida o'z izini qoldirgan asarlar mavjud. Shu jihatdan turkiy sivilizatsiyaning madaniy kodlarini ochib beruvchi va har o'qilganida yangidan yangi ma'nolar olamini ochuvchi turkologiyaning durdona asarlaridan biri “Devonu Lug'otit Turk”dir. Ma'lumki, YUNESKO Bosh Assambleyasining 42-sessiyasida qabul qilingan qaror bilan 2024-yil Mahmud Koshg'ariyning “Devonu Lug'otit Turk” asari yozilganining 950 yilligi sifatida nishonlash belgilandi. Shu nuqtai nazardan, Ilmiy kengashimiz qalam va minnatdorchilik qarzi sifatida jurnalimizning 4-sonini Turk dunyosining bu noyob xazinasini yana bir bor kashf etish va uning muallifini hurmat bilan yodga olish maqsadida uni maxsus son sifatida nashr etishga qaror qildi.

Bu sonda “Devonu Lug'otit Turk”da xalq o'yinlari, Janubi-Sharqiy Andijon leksikologiyasining “Devonu Lug'otit Turk” bilan aloqasi, Qoraxoniylar davri savdo-iqtisodiy leksikasining devonda aks ettirilishi, devonning o'zbekcha tarjimalari va tarjimonlar, devon matnidagi harakat belgilari va turkiy so'zlarni o'qish masalalari, devondagi davlatchilik tamoyillari, asarning o'zbek va qoraqalpoq tillari leksikologiyasidagi o'rni, vatan, vatanparvarlik haqidagi paremalarning semantik tahlili, kitobning adabiy-pedagogik ahamiyati, o'g'uzcha so'zlar, tojik va jadid adabiyotida turk tanzimat davri adabiyotining ta'siri mavzusiga oid maqolalar o'rin olgan.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

Each nation with a rich history has works that have profoundly influenced its cultural and civilizational landscape. Among such treasures in Turkology is the masterpiece Devonu Lugatit Turk, which unveils the cultural codes of Turkish civilization and reveals new layers of meaning with every read. In recognition of its significance, the 42nd UNESCO General Assembly designated 2024 as the 950th anniversary of Mahmud Kashgari's Devonu Lugatit Turk. In celebration, our Scientific

Council has decided to dedicate the 4th issue of our magazine to honoring this unparalleled work and its esteemed author.

*This issue will explore various topics related to *Devonu Lugatit Turk*, including traditional folk games, the relationship between Southeast Andijan lexicology and the *divan*, reflections of the trade and economic lexicon of the Karakhanid period, Uzbek translations and their translators, interpretations of Turkic words in the *divan*, principles of statehood, and semantic analysis of poems focused on homeland and patriotism. Also featured are articles on the book's literary-pedagogical value, the presence of *Ugz* words, and the influence of Turkish Tanzimat-era literature on Tajik and contemporary literature.*

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

*Kadim geçmişi olan her milletin kültür ve medeniyet camiasına damgasını vurmuş eserleri vardır. O bakımdan Türk medeniyetinin kültürel kodlarını ortaya koyan ve muhtevasıyla her okunuştta yeni açılımlar sağlayan Türkolojinin başyapıtlarından biri de asırlar boyu elden ele dilden dile dolaştırılan *Kitâbu Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserdir. Bilindiği üzere UNESCO Genel Kurulu'nun 42. oturumunda alınan kararla 2024 yılı, Kâşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserinin yazılışının 950. yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. Bu kapsamda Bilim Kurulumuz, bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 4. sayısını; Türk dünyasının bu eşsiz hazinesini bir kez daha keşfetmek ve müellifini saygıyla hatırlamak adına özel sayı olarak yayımlamaya karar vermiştir.*

*Bu sayıda “*Dîvânu Lugâti't-Türk*’te halk oyunları, Güneydoğu Andican leksikolojisinin *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile ilişkisi, Karahanlılar Dönemi ticari-iktisadi istilahların *dîvâna* yansımaları, *dîvânın* Özbekçe tercümeleri ve tercümanlar, *dîvân* metnindeki hareket fiilleri, işaretler ve Türkçe sözlerin okunma sorunları, *dîvânda* devletçilik prensipleri, eserin Özbek ve Karakalpak dilleri leksikolojisindeki yeri, *dîvânda* geçen vatan ve vatanperverlik konularındaki paremlerin (atasözlerinin) semantik tahlili, kitabın edebî ve pedagojik kıymeti, Oğuzca sözler, Tacik ve Cedit Edebiyatı’na Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı’nın etkisi, Türk Bitig Taşları’nın Semerkant vilayeti Karluk şiveleriyle münasebeti, Çolpan’ın poetikası, hicran temasıyla ilgili geleneksel poetik birlikler” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.*

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

У каждого народа с древней историей есть произведения, оставившие след в общности культуры и цивилизации. В этом отношении раскрываются культурные коды турецкой цивилизации, шедевры тюркологии, открывающие мир новых смыслов каждый раз, когда его читают, одним из таких произведений можно назвать- «Диван лугат-ат-турк». Как известно на 42 сессии Генеральной Ассамблеи ЮНЕСКО принято решение о праздновании 950-летия сборника тюркских наречий Махмуда Кошгари «Диван лугат-ат-турк» в 2024 году.

С целью почтить память великого ученого наш научный совет решил посвятить 4 -й номер журнала этому уникальному сокровищу турецкого мира и опубликовать его в виде специального выпуска. Статьи этого сборника посвящены народным играм, представленным в «Диван лугат-ат-турк»; связь Южно-Шарайской Андижанской лексикологии с «Диван лугат-ат-турк», отражению в торгово-экономической лексики эпохи Караханидов в словаре; узбекским переводам и переводчикам словаря, принципам государственности, месту узбекской, каракалпакской лексики в произведении; семантическому анализу паремий о родине и патриотизме, значению литературно-педагогической составляющей книги; исследованию огузских слов в таджикской и джадидской литературе; тюркской литературе периода танзимата.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARI HAQIDA!

Eng qadimgi turkiy til tadqiqotchilaridan biri bo‘lgan Mahmud Koshg‘ariy, o‘zining yuksak lingvistik bilimlari bilan turkologiyaga beqiyos hissa qo‘shgan. U Turk dunyosining til, adabiyot va umuman madaniyat jihatdan Markaziy Osiyodagi eng yorqin davri hisoblangan Qoraxoniylar davrida yashagan. Madrasayi Hamidiyye va Madrasayi Sajiyyeda tahsil olgan olim, turk dunyosiga ikkita noyob xazinani taqdim etgan bo‘lib, bular “Devonu lug‘otit Turk” va “Javoqir un-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asarlaridir. “Devonu lug‘otit Turk”ning asl qo‘lyozmasi bizgacha yetib kelmagan. Dunyodagi yagona nusxasi Muhammad b. Abu Bakr ibni Abulfath Damashqiy tomonidan ko‘chirilgan. Bu nusxani Ali al-Emiriy qo‘lga kiritgan. Koshg‘ariyning devonda tilga olingan, ammo bugungi kungacha yetib kelmagan “Javoqirun-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asari esa yo‘qolgan. Xuddi bir paytlar turklar orasida tarqalgan “Buyuk Xon Ato Bitig” va “O‘g‘uznoma” asarlari kabi bu kitob ham turkologiyaning yo‘qolgan asarlaridan bo‘lib, bugungi Ali Amiri Afandilarni, haqiqiy kitob do‘stlarini kutmoqda...

“Devonu lug‘otit Turk” asari Qoraxoniylar davri turk olimi va yozuvchisi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan 1072-1074-yillar orasida yozilgan. O‘z davrining eng mashhur olimlaridan hisoblangan Mahmud Koshg‘ariy bu asarni yozgan davrida arab tilining turk tilidan ko‘ra mavqei yuqori til ekanligi iddaosiga qaramay, turk tilining boy til ekanligini isbotlash maqsadida “Lug‘at” kitobi uslubida yaratgan. Bu yuksak til salohiyatining ikkinchi misolini buyuk shoir, mutafakkir va davlat arbobi Alisher Navoiy tomonidan turk tilining boshqa tillardan kam emasligini dalillash maqsadida yozilgan “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari misolida ko‘rish mumkin. Xullas, Abdulla Oripov e‘tirof etganidek, Temurning qilichi yetmagan joyga qalami bilan yetgan, jang maydonida emas, balki ilm-fan va tafakkur yo‘lida kurash olib borgan ikki buyuk alloma sifatida butun turk dunyosining diqqat markazidadir.

Koshg‘ariy yillar davomida turk mamlakatlarini kezib, o‘zi ilmiy sohalarida tadqiqot olib borgan va so‘zdan tortib etimologiyasigacha ko‘rgan deyarli barcha madaniy elementlarini yozib olgan. Koshg‘ariy o‘z so‘zlari bilan: “Men turklar, turkmanlar, o‘g‘uzlar, chigillar, yag‘molar, qirgizlarning (qirg‘izlarning) shaharlarini, qishloq va yaylovlarini ko‘p yillar kezib chiqdim, lug‘atlarini to‘pladim, turli xil so‘z xususiyatlarini o‘rganib, aniqlab chiqdim.”-deydi. Binobarin, Koshg‘ariy turk qabilalari, madaniyati va urf-odatlarini haqida katta hajmli material to‘plash orqali arab muhitiga turk tili va madaniyatini olib kirish, turk tili haqida yozgan grammatikasi bilan arablarga turk tilini o‘rgatishni maqsad qilgan. Shunday qilib, devon; arablarga turk tilini o‘rgatish va turk tilining arab tili kabi boy til ekanligini va undan kam emasligini ko‘rsatish maqsadida yozilgan ilk turkcha lug‘at sifatida ma‘lum.

Devonu Lug‘otit Turk madaniyatimiz va sivilizatsiyamizni ko‘p jihatdan aks ettirish nuqtai nazaridan turkiylikning asosiy asarlaridan biridir. Kitobning yaratilishida turkiy so‘zlar arab qoidalariga ko‘ra tartibga solingan va arabcha muqobillari bilan ma‘nosini topgan. Koshg‘ariy bu asarni yozganidan uch yil o‘tib, Abbosiylar xalifasi Muqtadiy Billohga taqdim etadi. Uning bu xatti-harakatini turkiy tilning ustunliklarini davlat tomonidan ma‘qullash sifatida baholash mumkin. Bundan uch yuz yil o‘tib, lug‘at ilk bor Kilisli Rifatning tuzatishi bilan nashr etilgan; 1943-yili Turk tillari jamiyati a‘zosi Besim Atalay tomonidan arab harflari lotin harflarida o‘z muqobilligini topgan. Devonning o‘zbek nashrlari bo‘yicha ilk tadqiqotlar 1940-yillarda boshlangan. O‘zbekistondagi nashrlar haqida batafsil ma‘lumotni ushbu sondagi maqolalardan olishingiz mumkin.

Koshg‘ariy madrasada tahsil olgani uchun o‘qigan dars materiallari formatini o‘zlashtirib, ijodida mumtoz arab kitoblaridagi usulga amal qilgan. Boshqacha aytganda, Devonu Lug‘otit Turk nomli asar; Muqaddima hamd, salovat va salom bilan boshlanib, ish oxirida duo bilan yakunlanadi. Asar nafaqat lug‘at, balki hikmatlar, she‘rlar, ayot va hadislar, turkiy qabilalarga oid belgilar, sheva farqlariga oid muhim topilmalar, lingvistik materiallar mazmuni bilan ensiklopediya hisoblanadi. Buyuk turk olimi Mahmud Koshg‘ariyning asar yozilganining 950 yilligi munosabati bilan hurmat bilan yod etamiz.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA DAVLATCHILIK BELGILARI

QO‘LDOSHEV Sarvar Mahmudovich

Fanlar akademiyasi Tarix instituti tayanch doktoranti

E-mail: quldashevsarvar@mail.ru

ORCID: [0009-0009-9693-7896](https://orcid.org/0009-0009-9693-7896)

Annotatsiya: O‘zbek davlatchiligi uch mingyillik tarixga ega bo‘lib unda turli sulolalar hukmronlik qilishgan. Har bir sulola o‘ziga xos davlatchilik belgilariga ega bo‘lgan. Davlat mavjudligining belgilari davlatning nomi, sulola, markaz va boshqa ramziy belgilardan iborat bo‘lgan. XI asrda hukmronlik qilgan qoraxoniylar sulolasiga oid tarixiy ma’lumotlar o‘rta asr manbalarida uzuq-yuluq tarzda uchraydi. Bu esa sulola boshqaruvini o‘rganishda biroz qiyinchiliklar tug‘diradi. Shunday bo‘lsada bu davrda yashagan Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asarida berilgan ma’lumotlar qoraxoniylar sulolasining davlatchilik belgilariga ega ekanligidan dalolat beradi.

Kalit so‘zlar: *Mahmud Koshg‘ariy, “Devonu lug‘otit turk”, xoqoniya, Samarqand, Qoshg‘ar, Bolasog‘un, saroy, chodir, bayroq, tug‘, nog‘ora*

ПРИЗНАКИ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В “ДИВОНУ ЛУГОТИТ ТУРК”

Аннотация: Узбекская государственность имеет трехтысячелетнюю историю, и управлялась разными династиями. Каждая династия имела свои символы государственности. К признакам существования государства относятся название государства, династии, центра и другие символические знаки. В средневековых источниках имеются скудные исторические сведения о династии Караханидов, правившей в XI веке. Это порождает некоторые трудности в изучении управления династией. Тем не менее, сведения, приведенные в произведении “Девону луготит турк” Махмуда Кашгари, жившего в этот период, свидетельствуют о том, что династия караханидов имела признаки государственности.

Ключевые слова: *Махмуд Кашгари, “Девону луготит турк”, хагания, Самарканд, Кашгар, Баласогун, дворец, шатер, флаг, знамя, литагры.*

STATE SIGNS IN “DIWAN LUGAT AT TURK”

Annotation: Uzbek statehood has a history of three thousand years and was ruled by different dynasties. Each dynasty had its own symbols of statehood. The signs of the existence of the state include the name of the state, the dynasty, the center and other symbolic signs. Historical information about the Karakhanid dynasty, which ruled in the 11th century, can be found insufficient information in medieval sources. This creates some difficulties in studying dynasty management. Nevertheless, the information given in the work “Diwan lugat at turk” by Mahmood Kashgari, who lived in this period, indicates that the Karakhanid dynasty had the characteristics of a state.

Keywords: *Mahmood Kashgari, “Diwan lugat at turk”, khaganiya, Samarkand, Kashgar, Balasogun, the palace, the tent, the flag, tugh, noghara*

Mahmud Koshg'ariy o'zi yashayotgan davrdagi davlatning nomi to'g'risida ba'zi ma'lumotlarni berib o'tgan. Davlatning nomi manbada aynan *Xoqoniya* deb berilmagan bo'lsada, biroq unda berilgan atamalardan davlat nomi *Xoqoniya* deb yuritilgani anglashiladi. Mahmud Koshg'ariy *Qodir* so'ziga ta'rif berib, xoqoniyaliklar xoni *Qodirxon* deydi [1, 147]. Yana faqat xoqoniya toifasidagi viloyat hukmdorlariga *tarkan* unvoni berilganini yozadi. Qoraxoniylar va g'aznaviylar o'rtasidagi ittifoq sulola vakillari o'rtasidagi nikohlar orqali mustahkamlangan [2, 189]. “Devonu lug'otit turk”da ham sulton Ma'sud xoqoniya qizlaridan birini olgani keltirilib o'tilgan [1, 188].

Davlat hududida turli qabilalar yashagan bo'lib, ularning tillarida ham ma'lum farqlar mavjud bo'lgan. Ularning orasida barchaga tushunarli til deb Mahmud *xoqoniya* tilini keltirgan [3, 400]. Mahmud Koshg'ariy *qora* so'ziga ta'rif berar ekan bu masala yanada oydinlashadi. *Xoqoniya* shohlari *qora* deb ataladi; *Bug'roxon* deyilgani kabi [1, 400]. Buning alohida hikoyasi bor. Biroq bu hikoya qandayligini muallif keltirmagan.

Qoraxoniylar atamasi *qora* va *xon* yoki *qora* va *xoqon* so'zidan olingan bo'lib, sulola hukmdorlarining orasida eng yuqori turuvchi unvon hisoblangan. Qadimgi turkiy tilda *qora* atamasi *buyuk*, *ulug'* ma'nosini beradi. Shundan kelib chiqib oliy hukmdor *qoraxon* deyilgan [4, 113]. Bu atamani XIX asrda yevropalik tarixchilar muomalaga olib kirgan [5, 18].

Arab manbalarida bu sulola *al-Xoqoniya* yoki *al-Muluk ul-Xoniya atrak* deb atalgan [6]. Fors manbalarida Ali-Afrosiyob, Afrosiyob xonadoni yoki yana boshqa bir nom Ilakxoniylar ham deb atalgan [7, 621-628]. Xitoy yilnomalarida esa bu sulola Kalahan deb yuritilgan [8, 77-89].

Odatda O'rta asrlarda hukmronlik qilgan **sulolalar** nomlari sulola asoschisi nomidan yoki sulola hukmronlik qilayotgan hudud nomidan kelib chiqadi. Mahmud Koshg'ariy yashagan davrda uchta yirik turkiy sulolalardan biri sulola nomidan – saljuqiylar, hudud nomidan – g'aznaviylar kelib chiqqan. Qoraxoniylar nomining kelib chiqishi esa bu ikkala jarayonga ham aloqador emas. Bu sulola nomi ham turli nomlar bilan atalgan. Mahmud Koshg'ariy asarida qoraxoniylar sulolasi haqida ba'zi ma'lumotlar berilgan.

Mahmud Koshg'ariy ham asarda sulola nomini turli atamalar izohi bilan berib o'tgan. Asarda keltirilgan ma'lumotlarga tayanib davlat tepasida turgan sulola o'zlarini Afrosiyob xonadoni, davlatni esa *Xoqoniya* deb ataganini ko'rishimiz mumkin.

Davlat hukmdorlari Afrosiyob xonadonidan bo'lib, ular turgan Qoshg'arni *O'rdukend* – *xon turadigan shahar* deb ta'riflagan [3, 329]. Afrosiyob *xoqon*, uning o'g'illari esa *xon* deb yuritilgan [9, 172]. Afrosiyob avlodlari ham boshqalarga qaraganda alohida mavqega ega bo'lgan. Ba'zi joylarda Afrosiyobning o'g'illari *tegin* [1, 166] – unvoni bilan boshqalardan ajratilgan bo'lsa, Afrosiyobning qizlari *xatun* [3, 388], Afrosiyob avlodidan bo'lgan xotin va boshqalarga, xoh katta, xoh kichik bo'lsin, *tarim* so'zi ishlatgan. *Xoqoniya* podsholaridan boshqalar qancha katta bo'lsalar ham, *tarim* ularga nisbatan ishlatilmaydi. Podsho xotinlarining laqabi o'rnida *altun tarim* so'zi ishlatiladi [1, 159].

Boshqa o'rta asr manbalarida ham Afrosiyob turklari hukmdori ekanligi to'g'risida ayrim ma'lumotlar uchraydi. Ibn al-Asirning yozishicha: Turkiston o'lkasi, ya'ni Qoshg'ar, Bolasog'un, Xo'tan, Tarozi va chegaradosh bo'lgan boshqa shaharlar, jumladan, Movarounnahr turklar xonlari qo'lida bo'lgan. Ular Afrosiyob avlodlaridan bo'lgan musulmonlardir [2, 242]. Jamol Qarshiy ham o'zining asarining ikki yerida Afrosiyob to'g'risida to'xtalib o'tgan. Unga ko'ra, Turon hududiga tar'if berayotganda “Turon – turklar yurti. Uning hukmdori buyuk xoqon bo'lib, Afrosiyob avlodlaridan bo'lganlar boshqaradi” [10, 63] deydi. Yana Sotuq Bug'roxonni ham Afrosiyob avlodi deb ma'lumot bergan [10, 101]. Saljuqiylar ham Afrosiyobning avlodi ekanligi haqida ba'zi

manbalarda qayd etilgan [40, 290]. Qoraxoniylar hukmdorlar o'zlarining kelib chiqishini Arosiyob xonadoniga borib taqaydi. Mahmud Koshg'ariy ham buni o'z asarida bergan ma'lumotlari bilan tasdiqlaydi.

XI asrda davlatning mavjudligi belgilaridan biri bu hukmdorning qarorgohi joylashgan **markaz** hisoblangan. Somoniylar Buxoroni, g'aznaviylar G'aznani, Saljuqiylar Marv kabi shaharlarni o'zlariga markaz etib tanlagan. Qoraxoniylar sulolasi davrida dastlab ikki markaz Qoshg'ar va Bolasog'un bo'lgan bo'lsa keyinchalik g'arbiy hududlar makazi bo'lgan Samarqand shahrini nufuzi oshadi. Aholi gavjumlashib shahar eniga ham kengayadi. Mahmud Koshg'ariy ham Samarqandni “Semiz kent” – semiz, katta shahar deb tariflaydi[3, 30].

Mahmud Koshg'ariy o'z asarida havosi toza bo'lganligi uchun hukmdor turadigan Qoshg'ar shahrini *O'rdu* deb tariflaydi[3, 329]. *O'rda* – hukmdorlar turadigan joy, qarorgoh bo'lsa, *kent* so'zi esa shahar ma'nosini anglatadi. Shu bilan birga Qoshg'arda chig'il, sug'd, arg'ular yashagan[3, 334]. Bu shaharni Barxan – quyi Chinda joylashgan deb, ma'lumot berib o'tgan[3, 423].

Qoraxoniylar sulolasining ilk davrida poytaxt Qoshg'ar bo'lib, shaharning nomi manbalarda turli nom bilan berilgan. Sanskrit tilida *Srikritati*[11], xitoy manbalarida *Su-le*[41, 109] va *Khu-sha*[12, 7-9; 13, 105-110], fors manbalarida *Kashiger* ya'ni naqsh yasaladigan joy[14, 168], arab manbalarida esa *Qoshg'ar* nomi bilan uchraydi[15, 280; 16, 109].

Muallif shuningdek yana bir shahar Bolasog'unni ham ta'rif berib, bu shaharni “Quz O'rdu”[15, 145] “yoki “Quz ulush”[15, 94] deb atalishini keltirib o'tgan.

Bolasog'un haqida ma'lumotlar arab, fors va xitoy manbalarida uchraydi. Arab sayyohi Muqaddasiyning yozishicha Bolasog'un aholi ko'p yirik shahar bo'lgan[17, 275]. Ibn Xurdodbek esa Bolasog'unni Turgeshlar markazi bo'lganligini yozadi[18, 182-185]. Mahmud Koshg'ariy ham Bolasog'un shahrini Iskandar Zulqarnayn kelgan vaqtlarda mavjud emasligini, uning atrofida esa turklar hukmdori Shu tomonidan qurilgan qal'a borligini eslatadi[9, 419-420]. Bolasog'unliklar turkcha va sug'dcha so'zlashini qayd etgan[3, 66].

O'rdu atamasi shoh turadigan qarorgoh deb qaraydigan bo'lsak, qoraxoniylarning markazi ikkita shahar bo'lganini ko'ramiz. Muallif ikkala shaharga ham *o'rdu* so'zini qo'shib ta'riflagan. Shundan kelib chiqib dastlab Qoshg'ar poytaxt bo'lib bu joy hukmdorning qishki qarorgohi hisoblangan bo'lsa, Bolasog'un esa shimoliy markaz vazifasini o'tagan. Keyingi davrda esa qoraxoniylar markazi sifatida Samarqand shahri o'rni va ahamiyati oshgan.

Mahmud Koshg'ariy yashagan davrda hukmdor sulola o'tiradigan joy **saroy** va chodir bo'lgan. “Devonu lug'otit turk”da ham saroy va chodir haqida bir nechta ma'lumotlar keltirilgan. Mahmud Koshg'ariy saroyni hukmdor qarorgohi deb aniq ta'rif berib o'tgan[9, 399]. Shuningdek ba'zida *saroy* atamasi qo'llanilgan gaplardan o'sha vaqtdagi hukmdor qarorgohi haqida tasavvur qilishimiz mumkin. Saroy eng avvalo hukmdorlarning hordiq chiqaradigan joyi vazifasini o'tagan. Bu haqida “Devonu lug'otit turk” da “Xon saroyga charchab qiynalib keldi” iborasi keltirilgan[3, 256]. Tarixiy manbalarda Buxoroning Shamsiobod mahallasida qoraxoniylar hukmdor o'ziga saroy qurdirgani haqida ma'lumotlar uchraydi[19, 33]. Gohida poytaxt Samarqanddan bu yerga hordiq olgani qoraxoniylar hukmdor tashrif buyurgan[19, 33].

Saroy atamasi qadimgi fors tilida “*srada*” so'zidan olingan bo'lib, X yuz yillikda turkiy sulolalar hukmdorlik qilgan hududlarda *saroy* deb atalgan[20, 499-500][42, 84-91]. Islom davlatlarida saroy hukmdor oilasi bilan yashaydigan shaxsiy hudud va davlat ishlari olib boriladigan, marosimlar o'tkaziladigan joy hisoblangan. Bu saroy inshootlarining barchasining

umumiy jihati shundaki, ular ham davlat markazi vazifasini bajargan. Turk xoqonligi va qoraxoniylarda xoqonlarning ikki saroyi bo‘lgan: yozgi va qishki saroylar.

Turli manbalarda saroy yoki chodir hukmdorning qarorgohi deb tog‘ridan-to‘g‘ri ta’rif berilishi kam uchraydi. O‘sha davr manbalarida saroy hukmdorning qarorgohi ekanligiga urg‘u berganlari ham bor[21].

Bir vaqtning o‘zida turkiylar hukmdor o‘tiradigan qarorgohini yana bir turi **chodir** bo‘lgan[22, 201] [23, 144] [24, 120]. Chodir turkiy xalqlarda azaldan mavjud bo‘lib, o‘ziga xos vazifalarni bajargan; kengash o‘tkazgan, to‘y hasham, elchilarni qabul qilish va hokazolar. Hukmdorning chodirlari boshqa chodirlardan rangi va kattaligi bilan farq qilgan. Har bir chodirning ko‘rinishi uni kimga tegishli ekanligidan dalolat berib turgan.

“Devonu lug‘otit turk”da chodir turli nomlar bilan: *chatir*[3, 385], *chachir*[3, 386], *yuvach*[25, 14], *keragu*[3, 418] deb ataladi. Chodirlarning rangi va hajmi bilan bir-biridan ajralib turishi, ular kimga tegishli ekanligidan dalolat bergan. Misol uchun, xonning chodiri ipakdan ishlanib, qattiq issiqdan va qor-yomg‘irdan saqlash uchun chidamli qilib qurilgan[3, 203]. Yoki xondan keyingi darajada turuvchi amaldor “yugrush”ning chodiri ham issiqqa, sovuqqa, yomg‘ir va qorga chidamli bo‘lib uning rangi qora bo‘lgan[9, 47-48]. Askarlarning ham chodirlari bo‘lib unga ma’lum sondagi askarlar joylashtirilgan[9, 226]. Shu bilan birga yolg‘iz askar o‘zi uchun ham kichik chodir olib yurgan[9,222]. Chodirlar kigiz va namatdan qilingan[9, 278]. Chodir o‘sha vaqtdagi odamlarning ijtimoiy hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu “Devonu lug‘otit turk”da keltirib o‘tilgan maqol va ibratli so‘zlarda ham ko‘rinadi. Misol uchun, mehmon kelishidan cho‘chib sharpani ham mehmon deb chodirni buzib oladigan insonlarni ziqna odam deb ta’riflagan[3, 365].

Qoraxoniylar, saljuqiylar, g‘aznaviylar sulolalarida saroylar bilan birga chodirlar ham ishlatilgan[23, 124]. Hukmdor yashash joylaridan tashqari, bu chodirlarda rasmiy ish yuritish uchun taxt xonasi yoki qabulxona ham mavjud bo‘lgan. Kengash majlislari uchun qo‘shimcha chodirlar o‘rnatilgan.

Shunday qilib “Devonu lug‘otit turk” da hukmdor qarorgohi deb ham saroy, ham hukmdor chodiri tushunilgan. Saroy ko‘pincha hukmdorlarning hordiq chiqaradigan joy vazifasini o‘tagan.

Har bir davlat o‘zining mustaqillik ramzlariga ega bo‘lgan. Mahmud Koshg‘ariy ham ramzlardan: bayroq, tug‘ va nog‘ora to‘g‘risida ba’zi ma’lumotlarni keltirib o‘tgan.

Davlatning mustaqilligi ramzlaridan biri bo‘lgan **bayroq** to‘g‘risida Mahmud Koshg‘ariy ham ta’riflab o‘tgan[9, 140]. Asarda bayroq ranglari, bayroqning tepasiga osiladigan ipaklik matolari haqida yozadi. U musulmon turkiylar va Sharqiy Turkistondagi boshqa din vakillari o‘rtasidagi urushlar haqida yozib olgan she’riy parchasida quyidagilarni aytadi:

Musulmon askarlarining qizil bayroqlari ko‘tarildi.

Qora tuproq yuqori ko‘tarildi.

Bizlarga o‘g‘roq otliqlari ham kelib qo‘shildilar.

Hammamiz qo‘shilishib jang qildik.

Shuning uchun qaytishda kechikdik[9, 199].

Bu yozuvdan yaqqol ko‘rinib turibdiki, bayroq o‘sha davrda ham hozirgi nomi bilan qo‘llanilgan va urush paytida qizil bayroqlar ko‘tarilganligi, shuning uchun bayroqlar tug‘ bilan birga jangovar qo‘shinda albatta mavjud bo‘lganligi qayd etilgan. Yana Mahmud Koshg‘ariy bayroqni tilga olib, *to‘lqinlanmoq* ma’nosidagi fe’lga misol keltirgan[25, 238]. Bu bayroq turkiylar orasida davlat mustaqilligi ramzi sifatida keng qo‘llanilganligini ko‘rsatadi. Bundan tashqari muallif bergan ma’lumotlarga qaraganda bayroqlar to‘q sariq ipakdan ham qilingan. Lekin bu

davlatning asosiy bayrog‘i emas ma’lum bir vazifani bajargan. Undan so‘ng bayroq sifatida ishlatgan matoni boshqa narsalarga ishlatgan, otlar ustiga yopinchiq sifatida ham foydalanishgan[3, 110].

Bayroq matodan yasalgan ramz yoki belgi hisoblanib, biror bayroqni ko‘targan yoki osib qo‘ygan odam shu tarzda ma’lum bir mamlakat yoki tashkilotga aloqador ekanini ko‘rsatgan. Bayroq g‘oyasi ming yillar oldin qadimgi ovchi va jangchilar orasida paydo bo‘lib, keyinchalik ular hukmdorlar, lashkarboshilarning hukmronligini bildiradigan ramzga aylangan. Bayroq so‘zining asli “batrak” bo‘lib, qadimgi turkiy tilda botirilgan, sanchilgan ma’nosini anglatgan[26, 209-239]. Qadimgi turklarda yerga tiqilgan yoki sanchilgan nayzaga sulolani ifodalovchi rangdagi mato va iplar osilgan[27] [28, 146]. Nayzaning uchiga oltin yoki qimmatbaho metallardan yasalgan bo‘ri boshi kabi hukmronlik ramzi yopishtirilgan. “Yerga botgan nayza” ma’nosini anglatuvchi bayroq so‘zining ma’nosi vaqt o‘tishi bilan “milliy timsol” ma’nosiga o‘tgan. Bayroqlar tog‘risida turli manbalarda ma’lumotlar keltirilgan. Arablar qora bayroqlardan foydalangan[29, 167-168], bo‘lsa ularga qarshi Ozarbayjondagi qo‘zg‘olonchilar jang vaqtida dushman askarlaridan farqlanib turish uchun qizil bayroqlardan foydalangan[30, 226].

Turkiy sulolalarning davlatchilik ramzlaridan biri bo‘lgan **tug‘** – qadimgi turklarning mustaqillik timsollaridan biri bo‘lgan va deyarli barcha turkiy davlatlarda keng qo‘llaniladigan tug‘dan muallif yashagan davrda ham davlat ramzi sifatida qo‘llanganini keltirib o‘tgan.

“Devonu lug‘otit turk”da ham tug‘ bir necha bor tilga olingan. “Xonning qubbali chodiri qurilgan. Bu chodir ipakdan ishlanib, qattiq issiqdan va qor-yomg‘irdan saqlash uchun foydalaniladi; jang tug‘lari tikilib, navbat dovullari chalinib, dushman askarlari ekindek o‘riladi. Endi (u vaqt) dushmanning boshlig‘i mendan qanday qocha oladi[3, 203]”. Bu yerda urush vaqtida ishlatiladigan tug‘lar haqida so‘z bormoqda. O‘z navbatida tug‘lar jang vaqtida ahamiyati katta bo‘lgan. Tug‘lardan ham bayroqlar kabi jangni boshqarishda foydalanishgan. Tug‘larning jang vaqtidagi ahamiyati haqida Bobur ham o‘zining asarida keltirib o‘tgan[31, 87].

Shu bilan birga muallif turkcha *tug‘* atamasini arabcha dovul atamasi bilan birga ishlatgan. Bu Xan tug‘ urdi – xon dovul (nog‘ora) qoqdi[9, 140]. Mahmud Koshg‘ariyning yozishicha tug‘ to‘q sariq rangli shoyidan yoki ipakdan qilingan[1, 366]. Qaramog‘ida shahar va o‘lkalar to‘qqiztadan ko‘p bo‘lgan hukmdorlarni To‘quz tug‘luq xan —to‘qqiz tug‘liq xon yoki xoqon deyilgan[1, 366]. Xonning yuqori martabasi to‘qqiz bilan fol qilinadi. Xuddi shunday to‘qqiz tug‘ hukmdorlikning ramzi sifatida “Boburnoma”da ham keltirilib o‘tilgan. Ahmad Tanbalga qarshi urush arafasida Bobur to‘qqiz tug‘ni ko‘tarishni buyurib bu yerda kim xon ekanligini ko‘rsatib qo‘ymoqchi bo‘lgan[31, 157].

Tug‘lardan dastlab Hun sarkardalari foydalanishgan. Keyinchalik Turk xoqonligida ham bo‘ri tasviri tushirilgan tug‘lar keng qo‘llangan[32, 142-159]. Somoniylar davrida turk g‘ulomlaridan tuzilgan harbiy qismlar boshqalardan ajralib turishlari uchun maxsus tug‘lardan foydalanishgan[33, 167-198]. Muallif yashagan davrda turkiy sulolalarda ham o‘z tug‘lari bo‘lgan[23, 520-504] [28, 146] [34, 117] [35, 317]. Bu an‘ana mo‘g‘ullar va temuriylar davrida ham davom etgan.

Tug‘larning tepasida maxsus mato yoki ipaklik bo‘lib “Devonu lug‘otit turk”da “tanuq”[9, 376] deb atalgan. Bu *tanuqlar* har bir sulola, sarkarda, viloyat hukmdorlari, beklarda alohida bo‘lgan. Bu esa hukmdorlar, sarkardalarning o‘z tug‘lari borligiga ishora qiladi[36] [37, 738]. “Devonu lug‘otit turk” va boshqa manbalarda berilgan ma’lumotlarga qaraganda tug‘ turkiy sulolalarda mustaqillik, hukmronlik ramzi sifatida namoyon bo‘lib u qadimgi xunlardan boshlab mavjud bo‘lgan.

XI asrda hukmronlik qilgan sulolalarda davlatchilik belgilaridan biri bu **nog‘ora** hisoblangan. Shundan kelib chiqib Mahmud Koshg‘ariy ham o‘z asarida bu to‘g‘risida to‘xtalib o‘tgan. U buni “Devonu lug‘atit turk”da “Xonning qubbali chodiri qurildi, tug‘-bayroqlar tikilib, dovullar chalindi. Dushman askari o‘tdek o‘rildi, qayerga qochsa ham tutadi”[9, 340] kabi atamalar izohi bilan tasdiqlaydi. Bu yerda urush arafasida hukmdorning qarorgohi o‘rnatilib dushman askarlarini sarosimaga solish uchun dovul nogora chalinganini yozgan. Bundan tashqari o‘z jangchilarini ham ruhlantirgan. Jang vaqtlarida dushmanni sarosimaga solish uchun nog‘ora chalish keyinchalik ham davom etganini temuriylarda ham ko‘ramiz[38]. “Boburnoma”da ham nog‘ora tog‘risida bir qancha ma‘lumotlar berilgan. Unda berilgan ma‘lumotlarga qaraganda nog‘oradan turli vaziyatlarda dushman hujumidan ogohlantirish, dushmanga hujum qilishda ularni sarosimaga solishda foydalanishgan[31, 160].

Nog‘ora bu musiqa asbobi bo‘lib bayramlarda, to‘y-tomoshalarda chalingan. Bundan tashqari qadimdan hukmdorlar taxtga chiqayotganida, safarga otlanganida, urush vaqtlari chalinadigan nog‘oralar ham bo‘lgan. Har bir sulolaning o‘ziga xos alohida nog‘orasi bo‘lgan. Harbiy bo‘linmalarining no‘g‘oralari ham bir-biridan farq qilgan. Urush vaqtlari nog‘ora ovozlari qarab qanday bo‘linma yoki qanday buyruqlar berilayotgani tushunilgan.

Bayhaqiyning bergan ma‘lumotlariga qaraganda, g‘aznaviylar sulolasi qo‘l ostidagi hukmdorlar besh mahal namoz vaqtlarida nog‘ora chalishni buyurgan ekanlar[36, 157]. Xuddi shunday vaziyat saljuqiylarda ham kuzatilgan bo‘lib, unda askarlar uchun besh mahal namoz vaqtlarida, elchilarni qabul qilishda, to‘y va turli marosimlarda nog‘ora chalishgan[39].

Xulosa. Har bir davlat mustaqillik ramzlariga ega bo‘lgan. Xuddi shunday ramzlar o‘zbek davlatchiligida hukmronlik qilgan qoraxoniylar sulolasida ham mavjudligini Mahmud Koshg‘ariy bergan ma‘lumotlar tasdiqlaydi. Qoraxoniylar sulolasi davlatchilik va hukmronlik belgilarini o‘rganishda “Devonu lug‘otit turk” asarining ahamiyati shundaki, unda sulola va davlatning nomi, markaz, ramzlar va oliy unvonlar kabi masalalar bayon qilingan. Bu asarda davlat va hukmronlik ramzlariga oid ma‘lumotlar aniq ta‘rif berilishi bilan boshqa manbalarda berilgan ma‘lumotlardan farq qiladi. Mavzuga oid boshqa o‘rta asr manbalarida kelgan har xil uzuq-yuluq ma‘lumotlarni aniqlashtirishda qo‘l keladi.

Iqtiboslar/Сноски/References/Kaynaklar:

1. Махмуд Кошғарий. Девону луғоти-т-турк [Туркий сўзлар девони]. Нашрга тайёрловчи: Қ.Содиқов. –Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа уйи, 2017.
2. Ибн ал-Асир. Ал-каmil фи-т-тарих. Полный свод истории. Ташкент. 2006.
3. Махмуд Кошғарий. Девону луғотит турк. Таржимон ва нашрга тайёрловчи С.М.Муталлибов. I том. 1960.
4. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи. Т. 2001.
5. Григорьев, В. В. Караханиды в Мавераннагре по Тарихи Мунедджимбаши. 1874.
6. El-Mas‘udi’s. Meadows of gold and mines of gems. Translated from the Arabic Aloys Sprenger. London. 1841.
7. Michal Biran. “Ilak-khanids (or Qarakhanids).” In Encyclopedia Iranica. Volume XII. Columbia University Press. New York. 2005.
8. Michal Biran. Qarakhanid Studies A View from the Qara Khitai Edge. Cahiers d’Asie centrale.9. 2001.
9. Махмуд Кошғарий. Девону луғотит турк. Таржимон ва нашрга тайёрловчи С.М.Муталлибов. III том. 1960.

10. Джамал ал-Карши. Ал-Мулхакат би-с-сурах // История Казахстана в персидских источниках. Т. I. Алматы,
11. The Western Regions according to the Hou Hanshu. The Xiyu juan. “Chapter on the Western Regions” from Hou Hanshu. Section 21: The Kingdom of Shule (Kashgar). Translated by John E. Hill.
12. Hitchins Kith. Kaşgar. DİA. Cilt 25. İstanbul. 2002.
13. Özerdim, Muhaddere N. Çin Kaynaklarına Göre Çin Türkistanı’nın Şehirleri. DTCF. cilt 9. Ankara. 1951.
14. Kaşgarlı Sultan Mahmut. Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası. İstanbul. 2004.
15. Hudud al-'Alam, The Regions of the World a persian geography, 372 a.h. - 982 a.d. translated and explained by V. Minorsky. London. 1937.
16. Alaaddin Ata Melik Cüveyni. Tarih-i Cihan Güşa. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara. 2013..
17. Al-Muqaddasi. Aḥsanu-t-taqāsīm fī ma‘rifati-l-aqālīm. Translated from the arabic and edited by G.S.A. Ranking and R.F. Azoo. Calcutta. 1897.
18. Ибн Хордадбех. Книга путей и стран. Перевод с арабского, комментарии, исследование, указатели и карты Наили Велихановой. Баку. 1986.
19. Абу Бакр Муҳаммад ибн Жаъфар ан-Наршахий. Бухоро тарихи. Тошкент. 2022.
20. Bosworth C. E. The Ghaznavids. Pp 102-124. History of civilizations of Central Asia. Volume IV. The age of achievement: A. D. 750 to the end of the fifteenth century. Part One. The historical, social and economic setting. Paris. 1998.
21. Юсуф Хос Ҳожиб. Қутадғу билиг (Саодатга йўлловчи билим). Тошкент. 1971 й
22. Peacock A.C.S. The Great Seljuk Empire. Edinburgh. 2015.
23. Erdoğan Merçil. Selçuklular’da Saraylar ve Saray Teşkilatı. İstanbul. 2011.
24. Tetley G. E. The Ghaznavid and Seljuk turks. Poetry as a source for Iranian history. London. 2009.
25. Маҳмуд Кошғарий. Девону луғотит турк. Таржимон ва нашрга тайёрловчи С.М.Муталлибов. II том. 1963.
26. Mahmut Enes. Tarihsel süreçte bayrak ve sancaklarımız. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. TAED 42. 2010.
27. Orkun H. Nihat. Eski Türklerde Bayrak. Çınar altı Yayınları. İstanbul. 1942.
28. Koca Salim, Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Teşkilâtı, Türkler Ans. Cilt 2. Yeni Türkiye Yay. Ankara. 2002.
29. Miskeveyh Ebü Ali Ahmed b. Muhammed. Tecaribü'l-ümem. tercüme Kivameddin Burslan. Ankara. 2016.
30. Mesudi. Murûc ez-zeheb (Altın bozkırlar). Arapcadan Çevira ve notlar Ahsen Batur. Istanbul. 2004.
31. Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. Тошкент. 2008.
32. Sefa Özkaya. Türk askeri kültürü. Tarih, strateji, istihbarat, teşkila, teknoloji. Kültür Bakanlığı Yayıncılık. Istanbul. 2019.
33. Juergen Paul. The State and the Military: The Samanid Case. Indiana University, Research Institute for Inner Asian Studies, 1994.
34. Erdoğan Merçil. Gazneliler devleti tarihi. Ankara. 1989.
35. Kafesoğlu, İbrahim. Harezmşahlar Devleti Tarihi (485-617/1092-1229). Ankara. 1972.
36. Ebu'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin-i Beyhaki. Tarih-i Beyhaki. 2019. Ankara.
37. Hamdullah Müstevfi-yi Kazvini Tarih-i Güzide. Çevirmen Mürsel Öztürk. 2018.

38. Шарафуддин Али Йаздий. Зафарнома. Шарқ. Тошкент. 1997.
39. Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Ötüken Yay., İstanbul 2008.
40. Абд ал-Кадир ибн Мухаммад-Амин. Маджма‘ ал-ансаб ва-л-ашджар. // История Казахстана в персидских источниках. Т. II. Алматы, 2005.
41. Аблат Ходжаев. Буюк Ипак йўли: муносабатлар ва тақдирлар. — Тошкент. 2007.
42. Агаджанов С. Г. Сельджукиды II туркмения в XI—XII вв. Ашхабад. 1973.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
 3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
 4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
 5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
 6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmiy-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pocha:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snuskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нереконмендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 29-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2024-yil 31-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –9.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229